

Įvadas

Nė vienas kūrinio pasakojimas, veiksmas nevyksta tuščioje vietoje – visuomet kūrinio veikėjai parodomi konkrečioje aplinkoje.

Kuo skiriasi blankus ir ryškus vietos vaizdavimas?

Kaip sukurti erdvę taip, kad galėtum ją įsivaizduoti?

Vienas būdų – rašyti apie tai, ką esate patyrę, ką prisimenate, į aprašymą įtraukiant detales: spalvas, formas, garsus, kvapus.

KŪRINIO ERDVĖ – aplinka, kurioje vyksta pasakojimo veiksmas.

1

1. Prisiminkite 2 daiktus iš Jūsų skirtingų gyvenimo laikotarpių, susijusių su skirtingomis vietomis. Aprašykite 5–7 sakiniais vietas su tais daiktais jose. Pavaizduodami vietas įtraukite tas detales, kurios Jums atrodo svarbios, charakterizuojančios Jūsų vaizduojamą aplinką.

1)

.....

.....

.....

.....

2)

.....

.....

.....

.....

2. Pabraukite sukurtuose aprašymuose detales, kurios leidžia tas vietas įsivaizduoti.

2

Laiko nuorodos erdvėje

1. Iš sukurto aplinkos vaizdo galime spręsti apie laiką (metų, paros), kuriuo ji vaizduojama. Juk skirtingai, pavyzdžiui, tą pačią aikštę matysime dieną ir naktį, pavasarį ir žiemą. Perskaitytą kūrinį ištraukas, įvardykite erdvę ir laiką.

1) *Stambiais geltonais lapais liepos verkia.*

Dvi varnos kranksi nežinia kodėl.

O liūtui liejasi vanduo pro gerklę,

Ir aukso klevas dreba kaip žvaigždė.

Henrikas Radauskas „Fontanas“

2) *Viršum mano galvos gieda ir čiulba paukšteliai; toli, antrame tvenkinio krante, kalena gandrai; ties mano kojomis mėlynuoja dangaus ašarėlių giria, stebėdamos savo atvaizdu tvenkinio veidrodyje. Kažkoks saldus, tarsi medaus, kvapas kutena man nosį, bet nepaisau nieko ir vis tik siuvu kuo uoliausiai.*

Šatrijos Ragana „Sename dvare“

3) *Jis stovėjo prie lango savo kambaryje ir švilpaukdamas rengėsi, ak, kokia puiki diena... nesvarbu, kad lyja. Visą sodą žemai gaubė pilka švelni migla. Obelių žiedlapiai ant žolės atrodė lyg sniegas. O koks tylus rytas! Net juodasis strazdas nebeulbėjo kaip paprastai, gal juodiesiems strazdams nepatinka lietus? Lietus nepatikdavo ir Rasmusui, bet šiandien ypatinga diena, šiandien jis atgaus Tuką.*

Astrid Lindgren „Meilės aukų gelbėtojai“

- 1)
- 2)
- 3)

2. Rašytojai perteikia laiką ne tik gamtos įvaizdžiais. Perskaitykite pavyzdžius ir apibendrinkite, iš ko galime suprasti apie vaizduojamą laiką.

1) *Mergaitė priėjo prie lango ir pro sunkių užuolaidų plyšį pažvelgė laukan. Gatvelė jau buvo gyva – žmonės traukė į darbą, o prie šiukšlių konteinerių triūsė valkatos. Mergaitė užgesino šviesą, atitraukė užuolaidas ir pilkoje prieblandoje ėmė ruošti.*

Bitė Vilimaitė „Mergaitės romanas“

2) *Tą pačią akimirką Pepsis įjungė šviesas, prie kurių plušėjo visą vakarą. Tuščiame grindų plote pradėjo mirksėti ir žybsėti raudoni šviesos blyksniai, paversdami jį į mirgančią diskoteką, kur Siouxi and the Banshees savo beviltiškas dainas dainavo mūsų pasiilgusioms ausims.*

Ulf Stark „Ištižėliai ir pramuštgalviai“

3. Pateiktą fragmentą pakeiskite taip, kad metų ir paros laiką galima būtų suprasti ne iš gamtos detalių.

Jiedu tyliai susėdo virtuvėje. Tėtis nieko neklausinėjo. Suprato, kad dabar verčiau nieko nesakyti. Tiesiog džiaugtis akimirka drauge. Nė vienas neįjungė šviesos. Tamsa ramino, viską švelnino. Pro langą matėsi, kaip sodą vis labiau balino sniegas. Jis užklojo tuščius gėlių lovėlius, nuogas liaunas krūmų šakeles. Nuo jo tvoros strypų viršūnės atrodė apvalios, žolėje buvo matyti takučių vingiai.

Julia Green „Labai retai. Kai mėlynas mėnulis“

4. Kartais iš sukurto vaizdo galima spręsti ir apie žmogaus gyvenimo tarpsnį. Perskaitytą kūrinių fragmentus, įvardykite, koks ir kokiomis nuorodomis perteikiamas veikėjo gyvenimo laikotarpis.

1) *Irka ima žiūrėti pro langą ir savo įspūdžius tyliai pasakoja pati sau. Šit žmogus važiuoja keliu, o pasakui ji – koks gražus kumeliukas. Turbūt žmogus buvo turguje ir pirkė vaikams gražių lauktuvių. Tai džiaugsis jie, savo tėvelio sulaukę! Šit mergelė – tokia pat, kaip ji – gano avis. [...] Šit vaikų būrelis sėdi ant vejų pas trobelę... Kaip jiems gera, kad jų tiek daug! Ir jų mamytė tikriausiai gyvena toje trobelėje...*

Šatrijos Ragana „Irkos tragedija“

2) *Devyni kieti, plieniniai skambalo smūgiai pažadino Liudą Vasarį iš miego. Krūptelėjęs jis atmerkė akis ir valandėlę negalėjo susivokti, kame esąs. Buvo lygiai 5 valanda šalto rudeninio ryto. Pro langą srove no šėma, ūkanota priešsaulėtekio šviesa. Siauras, bet nuostabiai ilgas kambarys skendėjo dar šešėliuose. Tačiau Liudo kaimynai, taip pat, kaip ir jisai pažadinti negailestingo skambalo, jau spurdėjo kiekvienas prie savo lovos, ir netrukus subarškėjo metaliniai didžiulės prausyklos kranai.*

Ak, juk tai seminarija! Tai jų, naujokų pirmamečių, 17 kambarys, vadinamas „labirintu“, kuriame jų ir tilpo taip pat apie septyniolika.

Vincas Mykolaitis–Putinas „Altorių šešėly“

- 1)
- 2)

5. Žemiau pateiktą kūrinio ištrauką papildykite detalėmis, kurios leistų numanyti kūrinio veikėjos amžių.

Kai lygiai šeštą valandą sučirškė žadintuvas, Kati jau buvo pabudusi. Net lovoj nebegulėjo. Ji stovėjo kambaryje priešais veidrodį ir plūdosi kaip vairuotojas, patekęs į grūstį. Irokėžiška skiauterė vėl buvo beviltiškai sugadinta!

Kristina Nestlinger „Pirmadienį viskas kitaip“

Katedros aikštė 1939 m.

Nuotrauka iš <http://vilnius21.lt/senivaizdai.php?g=8977388&t=1&p=7>

Katedros aikštė 1950 m.

Nuotrauka iš <http://vilnius21.lt/senivaizdai.php?g=8977388&t=1&p=7>

6. Iš aplinkos detalių galima atpažinti ir istorinį laikotarpį. Perskaitykite kūrinių ištraukas, įvardykite istorinį laiką ir paaiškinkite, iš kokių detalių galima jį numanyti.

- 1) *Buvo šviesi naktis, kai sargybinio ragas
Sumaurojo siaubingas Vorutos pily,
Ir jo variantį aidą – nejaukų, nesmagų,
Pakartojo šilai, mėnesiena gili...*

*Lyg pavasario upė, pametusi vagą,
Atsibudusi virė ir šniokštė pilis...
Ir karalius iš bokšto pamatė, kad dega
Laužai ant kalnų, kad jį šaukia šalis...*

Jonas Aistis „Voruta“

2) Sėdėjau ant numindyto savo namų slenksčio ir žiūrėjau į miestelio aikštę, kurioje švietė keli ploteiliai neryškiai saulėtų grindinio akmenų. Ten nekrito stogų ir akmenų šešėliai. Ten vaikščiojo pažįstamos moterys su paskutiniais šios dienos pirkiniais. Vienos jau buvo nepatiklios, negreitos ir nebegražios nuo ilgo reikėjimo valgyti ir dirbti, o kitos dar tik mokėsi kasdien pirkti duoną ir miltų, ir siūlus, sagas, ir silkę, ir makaronus, ir cukrų ir visa tai nešti namo per tuos tyliai saulėtus akmenis, vis pažvelgdamos, ar neiškris iš tinkelio piniginė, kurioje taip maloniai guli daug kartų čiupinėti, bet vis tiek visą laiką gąsdinantys du šimtai rublių.

Romualdas Granauskas „Saulėlydžio senis“

3) Kelias į uostą buvo užkimštas vežimų ir pėsčiųjų. Pilki mūrai palei akmenimis grįstą gatvę buvo išvarpyti kulky, be durų ir langų. Jų vidaus kambariai žiojėjo atviri kaip suirusių lėlių namų. Mačiau puikų raudonmedžio stalą su rašomąja mašinėle ant jo, viršum jo – vėjo siūbuojamą liustrą. Ant suskilusios parfumerijos vitrinos plakėsi išblukęs ir įplyšęs plakatas su Hitlerio atvaizdu. Jis ragino: Volk ans Gewehr! Žmonės, prie ginklo!

Ar Lietuva su Lenkija irgi taip baisiai atrodo?

Ruta Sepetys „Druska jūrai“

- 1)
- 2)
- 3)

7. Perkurkite pavaizduotą erdvę, išblukindami istorinio laiko detales ir papildydami ją metų, pa-ros laiko vaizdais.

Tremties metai vakarų Vokietijoje eina prie galo. Po dideliausių pastangų, pasisėkimų ir nepasisėkimų, turbūt dar šįmet išplauksim į USA.

Gaila man bus palikti Pfulingeną. Tas mielas lagerio kiemas, vaikų rojus. Didelių kaštanų tamsus pavėsis. Kaštonai krenta, vaikai krykščia. Čia eina, praeina didelės gavos, mylimi veidai, čia stoviniuoja ir mažesni ponai bajorai. Čia vaikšto asmenybės ir kurmiukai ar pikto prisisiurbusios dėlės. Štai praeina didelė, kiek sulinkusi, dvasinga dr. Paplausko-Ramūno figūra, štai nedidelis, bet su didele siela ir galva Mečys Mackevičius, štai bulves veža mano mielas mokytojas prof. Brazaitis, štai atvažiuoja Raudonojo Kryžiaus mašina, iš kurios išlipa Jasičiai. Ach, daug ką čia gali matyti ir taip dažniausiai praeiti ir nueiti, taip kaip ir visos mano laikinosios ir brangios dienos eina ir nueina sau nebegrįžtamai, kai kurios tik žavų įspūdį palikdamos.

Marija Gimbutienė „Dienoraštis ir prisiminimai“

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3

Žemiau pateikti dialogai iš V. Sarojano knygos „Tėti, tu keistuolis“. Perskaitykite juos ir atlikite užduotis.

1 dialogas	2 dialogas
– O mėsos yra? – Nėra. – O pyragaičių? – Irgi nėra. – O pinigų? – Nesuk galvos. Betrūko, kad iš manęs šaipytųsi dešimtmetis komikas. – Bet vis dėlto – ar turim pinigų? – Neturim. [...] – Jeigu valgysi tai, ką aš, – pasakė tėtis, – užaugsi tvirtas ir stiprus. – O raudonosios pupelės ar skanios? – Kai rytoj ateis metas jas valgyti, bus pačios skaniausios pasaulyje. – Kodėl? – Mudu abu, paaiškino tėtis, – esam Rašytojai. Viskas mums yra geriau ir skaniau negu kitiems. Mes nuolatos rašom savo knygą.	– Neblogas pirkinys, tėti. – Šufio vaikinai gavo jį beveik dykai ir sutvarkę variklį nusprendė, kad man būtų neprošal jį įsigyti. – Neblogi vaikinai toje dirbtuvėje. – Tikrai neblogi. Tėti, o kodėl mes nejudam iš vietos? – Visuomet reikia leisti varikliui šiek tiek įšilti, ypač naujam. – Naujam? Vienuolikos metų senumo! Tai juk tas pats kaip žmogui šimtas. – Ko gero. Ar tau patinka apmušalai? – Iš ko jie padaryti? – Iš dirbtinės odos. – Žinoma, patinka. Jie nuostabūs. Judam, tėti. Pažiūrime, ar jis rieda.

Paaškindite, iš ko galite spręsti, kas yra pasakotojas, kas kalbasi, iš kokių teksto detalių galite susidaryti aplinkos, kurioje kalbamasi, vaizdą.

Pasakotojas

Kalbasi

Apie 1 dialogo aplinką galima susidaryti įspūdį iš šių detalių:

.....

.....

2 dialogo aplinką galima įsivaizduoti iš šių detalių:

.....

.....

2. Apibūdinkite 3 sakiniiais aplinką, kurioje šie dialogai galėtų vykti.

1 dialogas:

2 dialogas:

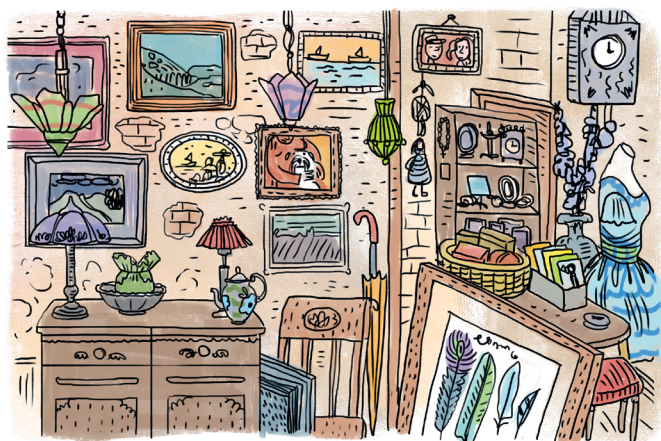
4

Ta pati vieta – skirtingi pasakotojai.

Kiekvienas matydamas tą pačią vietą atkreipia dėmesį į skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, vienaip tą patį namą matys jo šeimininkas, kitaip – jo vaikas, dar kitaip – atvykęs svečias.

1. Aprašykite 5–7 sakiniiais antikvariatą skirtingų veikėjų akimis.

1) Pirkėjo, norinčio antikvariatą nusipirkti:

2) Vagies:

3) Antikvariato šeimininko katės:

5

Esate patyrę, kad erdvę matote taip, kaip jaučiatės. Ir rašytojų vaizduojamoje erdvėje dažnai atspindi veikėjų patirtys ir nuotaika. Perskaityt fragmentus, nusakykite, kokiais būdais rašytojai perteikia veikėjo nuotaiką.

1) *Metro traukinys džergždamas nubildėjo tolyn nuo Mamelės ir Ingvės. Virš beprotiškų aukštų pietinio priemiesčio namų, giraičių su dviračių takeliais, nepraustų triaukščių pastatų bei išgražintų namukų tvyrojo nyki šviesa. Popiečio saulė atsispindėjo lange, o aš galvojau apie savo padėtį.*

Ulf Stark „Ištižėliai ir pramuštgalviai“

2) *Aš niekaip negalėjau suprasti, kas atsitiko pasauliui, kol aš sirgau, kodėl jis taip pasikeitė.*

Aš žiūrėjau į šunį, bindzinantį gatvę, anapus aukštų pinučių. Niekada dar nebuvau matęs tokio nuostabaus šuns; kaip aš norėjau jį paglostyti, koks būtų malonumas su juo paisydykauti. Štai sučiauskėjo pilkasis strazdas – tai buvo man dovana. Aš žiūrėjau į smėlį po krėslo ratais. Kiekviena smėlio kruopelė turėjo savo spalvą, ir čia jų gulėjo milijonai, sudarydamos įmantrias kalveles ir griovelius. Kitos smiltelės skendėjo žolėje, augančioje takelio pakraščiais, ir viršum jų švelniai sviro žolės stiebeliai. Buvo girdėti žaidžiančių vaikų šūkavimas ir arklių kanopų kaukšėjimas. Sulojo šuo, ir kažkur toli viršum nuščiuvusių namų nuaidėjo traukinio švilpukas.

Ažuoliukų lapai karojo lyg nesusukuoti plaukai, ir pro juos aš galėjau matyti dangų. Eukaliptų lapai blizgėjo ir svaidė saulės zuikelius; mano akys, nepratusios nuo tokios ryškios šviesos, negalėjo į juos žiūrėti.

Alan Marshal „Aš moku šokinėti per balas“

6

Kūrybinė užduotis

Į Italo Kalvino kūrinio ištrauką ženklų [...] pažymėtose vietose pratęskite 1–2 sakiniais erdvės aprašymą taip, kad jie derėtų tekste.

Pasislėpę miestai

Paklausta apie Marocijos likimą, Sibilė ištare:

Matau du miestus: vieną žiurkės, kitą – kregždės.

Orakulas buvo šitaip paaiškintas: šiandien Marocija – tai miestas, kur visi laksto švininiais tuneliais kaip pulkai žiurkių, plėšiančių viena kitai iš dantų išėdas, iškritusiais dar atgrasesnėms žiurkėms iš nasrų; [...] Tačiau jau netrukus prasidės jau kitas amžius, kada Marocijoje visi skraidys tarsi kregždutės vasaros danguj, – viena kitą pašaukdamos, lyg žaistų, puikuodamosi savo skrydžiais suglaustais sparnais, valydamos padangę nuo uodų ir mašalų.

Atėjo metas baigtis žiurkių amžiui ir prasidėti kregždžių erai, – kalbėjo patys ryžtingiausi. Ir iš tikrųjų to grėsiaus, vargingo žiurkių viešpatavimo gelmėse jau buvo justai, tarp mažiau pastebimų žmonių, bręstant kregždžių polėkį – taikymą į vaiskas erdves vikriai pamojant uodega, sparno mostu nubrėžiant atsiveriančio horizonto liniją.

Sugrįžau į Marociją praėjus daugel metų; ten manoma Sibilės pranašystę jau kuris laikas išsipildžius; senasis amžius jau palaidotas, naujasis jau pasiekęs savo kulminaciją. Miestas pakitęs iš tikrųjų, ir gal į gera. [...] Tačiau sparnai, kuriuos regėjau raizant orą, buvo tik įtaringų skėčių, po kuriais slepia žvilgsnį apsunkę akių vokai; žmonių, manančių, kad jie skraido, čia esama, tačiau daugių daugiausia, ką jie gali, – vos kilstelti nuo žemės, mojuodami šikšnosparniškų apsiaustų sparnais.

Bet atsitinka, kad, eidamas palei aklinas to miesto sienas staiga, kai to tikiesi kuo mažiausiai, išvysti atsiveriant siaurutę angą, ir pasirodo kitas miestas, o po akimirksnio pradingsta. Gal čia visų svarbiausia – išmanyti, kuriuos žodžius turi ištarti, kuriuos veiksmus atlikti, kokia tvarka ir koku ritmu, o gal pakanka vieno žvilgsnio, atsakymo, kieno nors duoto ženklo, pakanka, kad kas nors ką nors atliktų vien tik iš malonumo tai daryti, ir kad tas jo pajaustas malonumas persiduotų kitam – ir tą akimirką pakinta visos erdvės, aukščiau, nuotoliai, miestas pasikeičia: tampa kristališkas, vaikus, tarytum laumžirgis. [...] Tik reikia, kad viskas atsitiktų lyg netyčia, neteikiant tam per didelės reikšmės, nesidedant, esą įvykdei lemtingą veiksmą, aiškiai suvokiant, kad bet kurią akimirką ankstesnioji Moracija sugrįš ir ims lituoti virš galvų savo akmens, voratinklių ir plėkų lubas.

Vadinasi, orakulas suklydo? Nebūtinai. Aš aiškinu jį šitaip: Moracija susideda iš dviejų miestų: žiurkių miesto ir kregždžių miesto; laikui bėgant, abu jie keičiasi; tačiau nesikeičia juos siejantis ryšys: iš pirmo jau laisvinasi antrasis miestas.

Italo Calvino. „Nematomi miestai“. – 2006, Vilnius:
Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, p. 186–188.

1)

2)

3)

6

Kūrybinė apibendrinamoji užduotis

Pasirinkite ir atlikite vieną iš žemiau pateiktų užduočių.

1. Peržiūrėkite režisierės Jūratės Samulionytės trumpo metražo filmą „Laikinai“ (2011) (Interneto prieiga <https://www.kinofondas.lt/filmas/laikiniai-/>.)

- 1) Įvardykite filmo temą, aktualizuojamas problemas, kaip filme jos perteiktos.
- 2) Pasirinkite vieną iš vaizduojamos erdvės epizodų ir aprašykite pasirinktos veikėjos akimis, įtraukdami ir laiko (metų / paros / XXI amžiaus) nuorodas.

1)

2)

2. Pasirinkite bet kurią pažįstamą erdvę (savo namą, kambarį, miesto aikštę, gatvę, parką ar pan.) ir ją pavaizduokite tarsi matytumėte pirmą kartą – filmuotumėte ją kino kamera – tiksliai, vaizdingomis detalėmis, perteikdami savo nuotaiką ir dabarties laikmetį.

3. Apibendrinkite. Kokios žinios ir patirtis pravertė atliekant šios dalies kūrybinę užduotį?
